

SHE/HE WHO CANNOT FIND HER/HIS BALANCE DISRUPTS THE BALANCE: EQUIVALENCE IN SPOUSE SELECTION

ZEKİYE DEMİR - ÜLFET GÖRGÜLÜ

Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Mail: zekiyedemir@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4009-7751>

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Mail: ulfet.gorgulu@hbv.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1056-825X>

ABSTRACT

The family is one of the basic institutions known to have existed since the dawn of humanity. Getting married and starting a family is an action encouraged by divine religions and attributed value in every society. Like other basic institutions of society such as economy, politics and education, the family institution continues to exist by changing and transforming. However, the decline in marriage rates and the increase in divorce rates in recent years have prompted us to think and work more on the institution of family. For this reason, in recent years, studies on the importance of family, the reasons for divorce, and building strong and happy marriages have intensified. The most important way to reduce divorce and to have a happy and healthy marriage is to find a suitable spouse with whom one can get along and walk the path of life together. Based on this fact, studies on spouse selection have been increasing in the academic community in recent years. In fact, it is seen that the majority of postgraduate studies on 'spouse selection' have been conducted in the last decade. This makes it important that the way to strengthen the family institution in a period when the age of marriage is advancing and divorce rates are increasing, the harmony of the spouses, which is the founding element of marriage, should start from the very beginning. Religiously, the equivalence of spouses in marriage is important and Muslim scholars have addressed this issue under the title of "kûfûv/kefâet".

In this study, the subject of which is spouse selection, the qualitative research method document review technique will be used to determine the characteristics that people look for and should look for in their spouses with whom they will continue their lives in marriage, which is one of the most important stages of their lives, and to describe the importance of equality between these characteristics.

Keywords: Family, Marriage, Choosing A Spouse, Finding A Spouse, Kefâet

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma
Geliş Tarihi: 28.04.2025
Kabul Tarihi: 30.10.2025
Yayın Tarihi: 11.11.2025

Makaleye Atıf Bilgisi

DEMİR Zekiye, GÖRGÜLÜ Ülfet, (2025). "Dengini Bulamayan Dengeyi Bozar: Eş Seçiminde Denklik". *Muhafazakâr Düşünce*. Yıl: 21 Sayı: 69 (156-180).

muhafazakârdüşünce • yıl: 21 - sayı: 69 • Temmuz-Aralık 2025

DENGİNİ BULAMAYAN DENGEYİ BOZAR: EŞ SEÇİMİNDE DENKLİK

ZEKİYE DEMİR - ÜLFET GÖRGÜLÜ

öz

İnsanlığın var olması ile var olduğu bilinen temel kurumların birisi ailedir. Evlenmek, aile kurmak ilahi dinlerce teşvik edilen ve her toplumda değer atfedilen bir eylemdir. Toplumun diğer temel kurumları olan ekonomi, siyaset, eğitim ve din gibi aile kurumu da değişerek, dönüşerek var olmaya devam etmektedir. Ancak son yıllarda evlilik oranlarındaki düşüş ve boşanma oranlarındaki artış bizleri aile kurumu üzerinde daha fazla düşünmeye, çalışmaya sevk etmektedir. Bu nedenledir ki son yıllarda ailenin önemi, boşanma nedenleri, güçlü ve mutlu evlilikler kurma üzerine yapılan çalışmalar yoğunlaşmıştır. Boşanmayı azaltmanın, mutlu ve sağlıklı evlilik yapmanın en önemli yolu ise kişinin kendisine uygun, anlaşabileceği, hayat yolculuğunu birlikte sürdürebileceği uygun eşi bulabilmesinden geçmektedir. Bu gerçekten hareketle akademik camiada son yıllarda eş seçimine dair çalışmalar artış göstermiştir. Hatta “eş seçimi” ile ilgili hazırlanan lisansüstü çalışmaların büyük çoğunluğunun son on yılda yapıldığı görülmektedir. Bu da evlilik yaşının ilerlediği, boşanma oranlarının arttığı bir dönemde aile kurumunu güçlendirmenin yolunun daha en baştan evliliğin kurucu unsuru olan eşlerin uyumuna önem vermekten geçtiğini ortaya koymaktadır. Dinen de evlilikte eşlerin denkliliği önem taşımakta olup Müslüman âlimler bu konuyu “küfüv/kefâet” başlığıyla ele almışlardır.

Konusu eş seçimi olan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi doküman inceleme tekniği ile insanların hayatının en önemli aşamalarından birisi olan evlilikte, yaşamlarını birlikte sürdürecekleri eşlerinde aradıkları ve aramaları gereken özellikler tespit edilmeye ve bu özellikler arasında denkliliğin önemi betimlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Evlilik, Eş Seçimi, Evlilikte Uyum, Kefâet

Giriş

İnsan toplumsal bir varlıktır ve toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği için hem kendi cinsinden varlığa hem de düzene ihtiyacı vardır. Birçok canlı gibi insan da dişil ve eril olarak çift hâlinde yaratılmıştır. Kadın ve erkek neslin devamında ve bunun bir usul çerçevesinde sağlanmasında rol oynamaktadır. Her iki cins bu önemli rolü genel itibarıyla evlilik birlikteliği ile yerine getirirler. Evlilik önemlidir; bu nedenle de hemen hemen her toplumda pozitif bir değere sahiptir.

Evlilik kadın ve erkek arasında, birbirleri üzerinde hak ve sorumlulukların doğmasına yol açan nikâh sözleşmesiyle kurulan bir birlikteliktir. Tabii ki her sözleşmede olduğu gibi bu sözleşmenin gerçekleştirilebilmesi için de bir kısım şartlar gereklidir. Buna göre ayrıntıları konumuz dışında olmakla birlikte öncelikli olarak kadın ve erkek arasında hısımlık bağı, akıl hastalığı gibi evlenmeye mâni durumların bulunmaması aranır. Evlenme engelleri Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 129-133. maddeleri arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir (TMK, 2001).

Evlilik yeni bir başlangıçtır, kadın ve erkek evlenerek yeni bir birliktelik kurmaktadır. Evliliğin kurucu unsurlarının (kadın-erkek) kişisel ve daha önceki yaşamlarından taşıdıkları özellikler ve beklentiler gibi birtakım girdiler ile bu birlikteliğin iç dinamikleri, onu özel bir birliktelik yapmaktadır. Bu nedenle her evlilik, her aile parmak izine benzer; özeldir, biriciktir. Evlenen kişi kendini bu özel birlikteliğe ait hisseder; bu nedenle evlilik yeni bir aidiyetliktir de denilebilir.

Evlilik bir sistemdir. Fizyolojik ve psikolojik yapısı farklı iki ayrı cinsin (kadın ve erkeğin) birlikte yaşamak istediği, birbirlerini benimsediği, birbiriyle paylaşım içinde olduğu ve birbirine yardım ettiği, karı koca ve ebeveynlik rolleri üstlendiği, yasal olarak tanımlı hak ve sorumlulukların olduğu bir ilişki sistemidir. Kısacası, bir sistem olarak evlilik ev ile ilgili sorumluluk, evli olmanın doğan hak, çocuk sahibi olabilme, cinsellik, aktörler ve roller (eş-ebeveyn) gibi bir dizi unsur içerir. Neticede evlilik sistemi; din, kültür, neslin devamı, ekonomi, cinsellik gibi pek çok açıdan önem taşır (Kaya, 2024: 13-15).

Aile, nikâh sözleşmesiyle kurulan ve evlilikten kaynaklı ilişkilerden oluşan bir kurumdur. Sadece fiziksel ve genetik özelliklerin değil değerlerin nesiller boyu aktarımında üstlendiği işlevle aile her toplum için vazgeçilmez öneme sahiptir (Görgülü, 2020: 107). Günümüzde toplumsal yapının, ihtiyaçların, hayatın değişmesine paralel olarak ailenin değişmesi, birtakım

iş ve işlevlerinin toplumun başka kurumlarına devredilmesi bu önemi ortadan kaldırmamıştır. Aksine aile hâlâ en önemli toplumsal kurumlardan biri olmaya devam etmektedir. Bu durum ailenin önemini ve değişmez sabitelerinin olduğunu göstermektedir. Ailenin sabiteleriyle ilgili olarak şunlar zikredilebilir (Demir, 2021: 785-787):

Aile, toplumun *en temel kurumlarından* birisidir. Her zaman ve her yerde toplumların en temel birimi olma özelliğini korumaktadır.

Aile, her toplumda tartışmasız *olumlu bir değere sahiptir*. Dünyanın her yerinde aile kurumu olumlu çağrışımların adresidir. Değer atfedilen, beğenilen ve teşvik edilen bir ilişki şeklidir.

Aile, *çekirdek sosyal birimdir*. Beslenme, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, yardımlaşma ve dayanışma başta olmak üzere toplumsal kurumların hemen hemen tamamına yakınının prototipi özelliğindedir, bu kurumların işlevlerinin birer iz düşümü ailede bulunur.

Aile, *duygusal destek merkezidir*. Sevgi, saygı, güven, takdir edilme, değer görme gibi psikolojik, duygusal ihtiyaçların karşılandığı, sağlıklı bireyler olabilmek için gerekli duygusal desteğin en iyi sağlandığı ortamdır.

Aile, *ilk sosyalleşme birimidir*. Bir bebeğin yetişip toplum içinde yaşayabilecek bir insana dönüştüğü, olumlu veya olumsuz yönleriyle toplumu ve dış dünyayı öğrendiği, insanlığın ilk günlerinden beri en uygun ilk sosyalleşme merkezi ailedir.

Evli olmak *cinsel ilişki meşruiyeti* oluşturur. Kadın ve erkek (karı-koca) arasında her zaman her toplumda kabul gören ve meşru görülen bir cinsel yaşam biçimidir.

Aile, *neslin devamını sağlar*. Toplumların devamlılığı için zorunlu olan üreme yani dünyaya çocuk getirme, onu belirli yaşa kadar büyütmede en uygun ve gönüllü ortam, aile birlikteliğinde sağlanır.

Evlilik, *törensel birlikteliktir*. Hemen her toplumda farklılık olsa da sözü, nişanı, nikâhı, düğünü ile aile kurumu çeşitli törenler içerir.

Aile kurmak *süresiz, hukuki bir sözleşmedir*. Evlilik sözleşmesi yani nikâh belirli bir süre için değil, ömür boyu birlikte olma niyeti ile yapılır; bu yönüyle süresizdir. Ayrıca sözlü veya yazılı olması fark etmeksizin evlenmenin ve boşanmanın toplumsal ve hukuki düzenlemesi bulunur.

Bireysel mutluluk, toplumsal devamlılık ve huzur için bu denli önemli olan, ilk çağlardan bu yana bazı görevlerini farklı kurumlara devretse de değişmez sabiteleri bulunan aile kurumu denilebilir ki tarih boyunca en fazla son dönemlerde sıkıntıya maruz kalmış ve üye sayısı açısından küçülmüştür. Geniş aileden çekirdek aileye dönüşen kurum günümüzde daha da küçülmekte, tek ebeveynliğin sayısı artmaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde son yarım yüzyılda tek ebeveynli ailelerin sayısı önemli ölçüde artmış olup şu anda Amerika genelindeki her üç çocuktan birisi tek ebeveynli ailede yaşamaktadır. Bu artışın temel sebepleri arasında azalan evlilik oranları ile artan boşanma oranları ve bekâr annelerin çocuk sahibi olması sayılmaktadır (The Annie E. Casey Foundation, 2024). Yine ülkemizde de tek ebeveynli ailelerin sayısı artmaktadır. 2015'te toplam hane halklarının %7,8'ini tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hane halkları oluştururken bu oran 2023 yılında %10,6'ya çıkmıştır (TÜİK, 2024). Bunun önemli bir nedeni de boşanmadır. Ülkemizde boşanan çift sayısı 2003 yılında 92.637 iken bu sayı 20 yıl sonra yani 2023'te 171.881 sayısına ulaşmıştır (TÜİK, 2024). Bu demektir ki 20 yılda boşanan çift sayısı yaklaşık iki kat (%85,5) artmıştır.

Boşanmanın artmasına paralel olarak evlilik ve “eş seçimi” üzerine yapılan çalışmalarda da artış yaşanmıştır. Çünkü eş seçiminde yapılan hataların evliliği boşanmaya sürüklemesi olası bir durumdur. 08.01.2025 tarihinde YÖK tez kataloğuna “eş seçimi” anahtar kelimesi girilerek yapılan tarama sonucunda içinde bu ifade geçen 175 adet teze ulaşılmıştır. Tarama “tez başlığında eş seçimi” olarak daraltıldığında ise başlığında “eş seçimi” geçen 39 adet tezin hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu tezler incelendiğinde 4 tanesinin doktora, 35'inin de yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Tezler sosyoloji (Topgül, 2023), din sosyolojisi (Yılmaz, 2024), bilgisayar mühendisliği (Karabal, 2024), aile danışmanlığı (Tunç, 2024), klinik psikoloji (Palakoğlu, 2024), rehberlik ve psikolojik danışmanlık (Salimoğlu, 2022), sosyal-örgütsel psikoloji (Güvensoy, 2021), sosyal hizmetler (Bağ, 2019), eğitim bilimleri (Çalım, 2017), psikoloji (Uğur, 2017), din psikolojisi (Bener, 2011), eğitim psikolojisi (Dursun Durmazkul, 1991), aile ekonomisi ve beslenme eğitimi (Ondaş, 2007) gibi farklı bilim dalı ve ana bilim dallarında hazırlanmıştır. Her ne kadar farklı alanlara yayılsa da büyük oranda psikolojinin alt dalı olan klinik psikolojide yoğunlaştıkları görülmektedir. Konu ile ilgili ilk teze 1991 yılında rastlanmıştır (Dursun Durmazkul, 1991). Sadece 5 tez 2010'dan önce, 18 tez ise 2020 yılından sonra hazırlanmıştır. Yani tezlerin yaklaşık yarısı son 4 yıla tekabül etmektedir. Bu durumun son yıllardaki boşanma artışı ile alakalı olduğu söylenebilir.

Mutlu ve huzurlu evlilik, uygun eş seçimi ile başlar. Eş seçimi ile ilgili halk arasında yaygın olarak kullanılan “Evlilik seçim ve geçimden ibarettir.”, “Hayatta üç şeyi iyi seçeceksin eşini, işini ve arkadaşını, illa da eşini.” deyişleri tecrübeden süzölmüş bir gerçeğe dikkati çekmektedir.

İslam Anlayışında Denklik: Küfüv/Kefâet

İçinde yaşadığımız toplumun en yaygın dinî inancı İslam’dır. İslam dini için eşler arası denklik dikkat edilmesi gereken bir unsurdur. İslami terminolojide denklik “kefâet” kelimesiyle ifade edilmekte, sözlükte bu kelime “eşitlik, yeterlilik, benzerlik” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise evlenecek kişilerin, özellikle erkeğin dinî, ekonomik, sosyal statü gibi çeşitli açılardan evleneceği kadına denk olmasını ifade eder (İbn Manzur, 2004: 13/80). İslam âlimleri içinde kadın ve erkeğin karşılıklı olarak birbirine denk olmasının gereğini söyleyen olduğu gibi çoğunluk denkliğinin -kadın lehine- erkte aranması gerektiği görüşündedir (Serahsî, 1993: 19/117; Kâsânî, 1986: 2/320; İbn Kudâme, 1997: 10/80). Erkeğin kadına denkliğinin aranması ile bir taraftan kadının dengi olmayan birisiyle evlenmesinin önüne geçmek, diğer taraftan velinin evlendirme yetkisini kötüye kullanılmasına engel olmak gibi kadının haklarını koruyucu iki işlevinden söz edilebilir (Dirik, 2015: 233).

Evliliğe doğru ilk adımı atarken daha yolun başında, eş seçiminde doğru karar verilmesi, tercih gerekçelerinin özenle belirlenmesi, yuvanın sağlam bir zemin üzerine kurulmasını, saygı ve güven ekseninde sürdürülmesini, evlilikte doğabilecek sorunların minimize edilmesini sağlayacaktır. Denklik, özünde hem evlenecek çiftlerin hem ailelerin birbiriyle anlaşış kaynaşmalarına katkı sunacak bir unsurdur. Evlilik ömür boyu sürmesi niyetiyle, eşler arasında karşılıklı muhabbet, ülfet, samimiyet, güzel geçim gibi amaçlar ile gerçekleştirilir. Eşlerin birbirinin dengi olması bu amaca ulaşmayı ve evlilikten beklenen faydaların sağlanmasını kolaylaştırır.

Gerek Kur’an-ı Kerim ayetlerinden gerekse de Hz. Peygamber’in söz ve uygulamalarından yola çıkarak evlilikte denklik konusunda İslam hukukçularının oldukça kapsamlı bir denklik (kefâet) teorisi geliştirdikleri görülmektedir. İslam hukukçularının bir kısmına göre denklik, nikâhın geçerlilik şartlarından biridir. Yani bu şart gerçekleşmez ise nikâh geçersiz olacaktır (İbn Kudâme, 1997: 9/387). Bazılarına göre ise denklik nikâhın lüzum/bağlayıcılık şartıdır. Dolayısıyla denklik gözetilmeden akdedilen nikâh geçerli olur. Ancak denklik olmadığı için feshedilme hakkı bulunmaktadır (Şîrbînî, 1994: 4/272). 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi’nde de denklik, nikâhın zorunlu olmasa da lüzum şartı olarak kabul edilmiştir (md. 45).

Evlilikte eşler arası denkliğin bulunmasını gerekli gören âlimler bu görüşlerini bazı rivayetlerle delillendirmişlerdir. Hz. Peygamber'in, dengi bulunduğu zaman kızların evliliğinin geciktirilmemesine (Tirmizî, 1992: 1/320) ve kadınların dengi olan kimselerle evlenmelerine ilişkin uyarıları (İbn Mâce, 1992: 1/633) bu deliller arasında zikredilebilir. Yine babası tarafından dengi olmayan birisiyle zorla nikâhlanan bir kadının şikâyeti üzerine Resulullah'ın kendisine akdi feshedebileceğini söylemesi (İbn Mâce, 1992: 1/602) bir diğer delil olarak kaydedilmiştir.

Evlilikte eşlerin birbirine denk olmasına ilişkin rivayetlerin delil değerine dair literatürde tartışmalar bulunsa da evlilikten umulan sonuç göz önüne alındığında denkliğin önemi gündeme gelmektedir. Hanefi hukukçu İbnü'l-Hümâm'a göre (1970: 3/296) denlikle ilgili rivayetlerin beraberce değerlendirilmesi durumunda evlilikte denkliğin aranmasının gerekliliği sonucu ortaya çıkmaktadır. Yine Hanefi hukukçu Kâsânî eşler arasında denkliğin bulunmaması durumunda evlilikten beklenen yararların zedeleneceğini belirterek şu tespiti yapar: "Zira evliliğin maslahatları ancak birlikte yaşama ile gerçekleşir. Kadın, kendisine denk olmayan biriyle evlilik hayatı yaşamaktan kaçınır, bu durumdan dolayı ayıplanır ve neticede evliliğin maslahatları zedelenir. Ayrıca evlilikte eşler arasında birtakım samimi temaslar söz konusu olur ve bu tür ilişkilerin sürdürülebilmesi, evliliğin devamı için zorunludur. Denk olmayan biriyle bu tür ilişkileri sürdürmek, selim fitrata sahip kimseler için zor ve ağır bir yük hâline gelir. Bu nedenle denkliğin bulunmadığı bir evliliğin devam etmesi güçleşir ve evlilik sürdürülemez hâle gelir. Bu durum, denkliğin göz önünde bulundurulmasını gerekli kılar." (1986: 2/317)

Erkeğin hangi yönlerden kadına denk olması veya ondan daha aşağı durumda bulunmaması gerektiği hususunda İslam hukukçuları yaşadıkları dönemin şartlarına ve örflerine göre farklı kriterler belirlemişlerdir. Genel olarak belirtmek gerekirse Müslüman olmada kıdem, özgürlük, meslek, dindarlık, zenginlik, zihinsel ve fiziksel sağlık, soy/nesep evlilikte aranacak kriterler arasında yer almaktadır (Serahsî, 1993: 5/24-25; Kâsânî, 1986: 2/320; Şirbînî, 1994: 272-276; İbn Rüşd, 2004: 3/42-43; Desûkî, ts. 2/249; İbn Kudâme, 1997: 9/391).

Evlilikte denklik aramanın hukuki bir şart olarak öne sürülmesine katılmayan âlimler de bulunmaktadır. Bunların gerekçeleri insanların yaradılış itibarıyla birbirine eşit kabul edilmesidir. İnsanlık şerefi ve değeri bakımından aralarında bir fark yoktur. Nitekim Kur'an ve sünnetin öğretilerinde insanlar arasında takvadan başka üstünlük ölçütü bulunmadığı bildirilmiştir (Hucurât, 49/13; İbn Hanbel, 1992: 5/411). İslam nezdinde soy, sop, servet sahibi olmak övüntülecek

bir meziyet olarak görülmemiştir. Bu nedenle bahsi geçen kriterlerin evlilik için ölçü olarak alınmasının uygun olmadığı söylenebilir (Bilmen, 1985: 2/75).

Sonuç olarak denilebilir ki klasik literatürde İslam hukukçularınca zikredilen deliller, denklik için aranan hususların nikâhın zorunlu şartı olarak görülmesini haklı kılabilecek kuvvette değilse de hepsi birlikte değerlendirildiğinde evlilikte uyumun önemini ortaya koymaktadır. Denkliğin bulunmaması evlenmeye engel değildir. Ancak evliliğin sağlam temeller üzerine kurulabilmesi için evlenecek erkek ve kadında belli kriterlerin aranması makul bir yaklaşımdır. Ortak akıl ve kadim tecrübeler de bunu desteklemektedir. Dolayısıyla denkliğin kapsamı ve içeriği toplumsal ihtiyaçlara, gelenek ve örf'e göre değişkenlik arz etse de uyumlu bir evliliği sağlama ve ilgili tarafların zarara uğramasını önleme açısından taşıdığı önem değişmeden devam edecektir.

Eş Seçimi ile İlgili Kuramlar

Evlilik uzun yol yoldaşlığıdır. Normal şartlar altında evlenmek isteyen kadın ve erkek ömürlerini birlikte geçirmek niyetindedir. Evlilik yolunu birlikte yürüteceği kişinin yolda karşılaşılabilecek durumlarda alacağı vaziyet, tutum ve davranış yolculuğun konforu açısından önemlidir. Bu konfor veya konforsuzluk hem bireyi hem de toplumu etkiler. Eş seçimi, kurulacak ailenin ve toplumun sağlıklı olmasını sağlayacak ön koşuldur denilebilir. Bu yüzden evliliğin, aile olmanın başlangıç ve en çok dikkate alınması gereken adımıdır. Önemine binaen eş seçimi ile ilgili çeşitli kuramlar geliştirilmeye ve tezler ileri sürülmeye çalışılmıştır. Bunlara; psikodinamik, psikanalitik, toplumsal yapı, uyaran-değer-rol, gelişimsel, evrimsel, sosyal değişim, sosyal rol, mübadele, rasyonel seçim, benzerlik, zıtlık, tamamlama kuramları örnek olarak verilebilir (Yıldırım, 2007: 17,18; Efe, 2013: 15-21). Bu kuramların temel hareket noktası, eş seçiminin bilinçli ve amaçlı bir eylem olduğudur. Bu bölümde konu başlığımızla doğrudan alakalı olan benzerlik, zıtlık ve tamamlama kuramları üzerinde duracağız.

Benzerlik Kuramı

Bu kuram ortak özellikler kuramı, homogami veya sosyal homogami olarak da adlandırılmaktadır ve eş seçimi konusunda insanların benzer özelliklere sahip kişilerle ilişki kurma eğilimini açıklar. Bu kurama göre, insanlar benzer eğitime, yaşa, zekâyâ, ekonomik düzeye, etnik kökene, dinî inanca, dindarlık düzeyine, kültürel geçmişe, hatta fiziksel özelliğe ve diğer özelliklere sahip olan kişilerle uyumlu ilişkiler kurmaya daha yatkındır. Sayılan benzerliklerle kişiler arasında daha iyi bir anlayış ve uyum sağlanabilir (Kaya, 2024: 23). Eş

seçiminde evlenecek kişilerin birbirleriyle benzer kriterlere sahip olmasının evlilikte başarı şansını arttırdığına ve bu durumun evlilikteki huzur ve mutluluğu olumlu yönde etkilediğine inanılmaktadır. Bu kuramın iddiasına göre benzerlik gözetilerek yapılan evliliklerde çiftlerin birbirini anlama ve etkileşim düzeyleri birbirlerine yakın olduğundan uyumlu ilişki kurabilecekler ve daha iyi anlaşacaklardır. Anlaşmazlık ve çatışma yaşanacak konuları ise daha az olacaktır.

Benzerlik kuramına göre yakın ilişkilerin oluşması ve gelişmesi için “tanındıklık” gerekli bir unsurdur. Sadece eş değil arkadaş olurken bile tanıdık özellikler ilişkileri uzun ömürlü kılar. Aynı okulda okumak, aynı sosyal aktivitede bulunmak, aynı memleketten olmak, yani ortaklıkların bulunması ilişki için bir ödündür ve kuvvetlendirici etki yapar. Bazı deneysel çalışmalar kişilerin ortak tutumlarında ne kadar çok benzerlik olursa o kadar çok hoşlanmanın arttığını destekler niteliktedir. Bu nedenle eş bulma siteleri bile benzerlik kuramı üzerinden hareket etmektedir (Akpınar, 2019: 168).

Görücü usulü (arranged marriages) evliliklerde en çok araçsallaştırılan kuram benzerliktir. Bu tür evliliklerde evlenmesi uygun olan veya evlenmek isteyen kişi için ailesi, arkadaşı gibi yakın çevresi, evlenecek kişinin kültürüne, yaşına, ekonomik durumuna, dünya görüşüne uygun kişileri önerir. Bu aracılıkla yapılan evliliklerin daha güçlü olduğu ve bu tür evliliklerde boşanmaların daha az vuku bulduğu araştırmalarda tespit edilmiştir. Hatta aşk evliliği ile benzer özellikler dikkate alınarak yapılan görücü usulü evlilikler karşılaştırıldığında evliliklerini ara bulucular veya yakın akrabaları aracılığıyla kuranların bağlarının daha güçlü olduğu ve bu grubun boşanma yüzdesinin ise aşk evliliği yapanlara göre daha az olduğu ifade edilmiştir (Epstein, Pandit ve Thakar, 2013: 356).

Çok genel bir şekilde ifade edildiğinde benzerlerin evlenmesi kurdukları ailenin uyumunda ve sürekliliğinde önemli bir noktadır. Ayrıca bu tür evlilikler var olan durumu ve düzeni, geleneksel değerleri ve inançları korumaya yarayan bir mekanizmadır. ABD’de benzerlerin evlenmesinde ırk ve din en önde gelen iki unsurdur. Evliliklerin %90 ve üzerinde ırksal ve dinî benzerlik bulunmaktadır. Bunları sınıfsal benzerlik takip etmektedir (Eckland, 1982: 15).

Sonuç olarak insanın sahip olduğu bireysel özellikler evlilik uyumunu etkiler; evlilikte sorun oluşturma risk alanlarını en aza indirme adına çiftlerin ortak özellikleri evlilik uyumunda önemlidir (Yalçın, 2014: 251).

Zıtlık Kuramı

Bu kurama zıt özellikler kuramı ve heterogami adı da verilir. Tamamlama kuramı olarak ifade edilen kuram da bu başlık altında ele alınabilir. Zıtlık kuramına göre, birçok insan kendine benzeyen bir eş yerine tamamen farklı özelliklere sahip bir eş arar. Bu kuramın temel açıklaması, farklı özelliklere sahip olan insanların birbirini tamamladığıdır. Buna göre eş seçiminde tarafların birbirinden zıt özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Böylece eşlerin kişilik yapısı farklılığından kaynaklanan eksiklikleri tamamlanacak, eşler birbirini bütünleyecek ve bu birlikteliğin tamamlayıcı özelliği evlilik için bir tercih sebebi olacaktır. Kısaca bu kurama göre eş seçiminde bireyler kendilerinde olmayan özelliklere sahip olan kişileri tercih etmelidir. Böyle tercihlerin evliliklerin başarı şansını arttıracığına inanılmaktadır (Kaya, 2024: 23-24).

Zıtlık kuramının birçok insanın kendine benzeyen bir eş yerine tamamen farklı özelliklere sahip ve kendilerini tamamlayacak eş seçmesi iddiası şöyle açıklanır: Örneğin yönlendirmeyi seven bir kadın ile yönlendirilmekten hoşlanan bir erkeğin birlikteliği/evliliği zıt özellikli eşlerin evliliğidir. Zıtlar birbirinden hoşlanacak ve bu evlilik başarılı olacaktır. Bu nedenle kişiler kendilerini iyi tanımalı, kendi karakterinde ve özelliğinde olmayan kişi ile evlenmelidir. Zıt özellikler kuramının iddia ettiği husus, eşlerin birbirine zıt özelliklere sahip olmasının iki tarafın da yararına olacağıdır. Birbirine öğretecekleri, anlatacakları hususlar farklı olacağından hayatları daha zengin hâle gelecek ve çeşitlenecektir.

Tamamlama kuramı, zıt özellikler kuramı ile hemen hemen aynı anlama gelen ve aynı çıkış noktasından hareket eden bir kuramdır. Tamamlayıcı ilişki veya evlilikte iki taraftan birisi üst, diğeri alt konumdadır (zıt konumlar). Birinin içe diğerinin dışı dönük, birinin zengin diğerinin fakir, birinin beceriksiz diğerinin becerikli olması gibi. Bu kuram, tıpkı zıt özelliklerde olduğu gibi evlilikte ve ilişkide kişilerin kendilerinden farklı olanlarla tamamlanacağı, bütünleşeceği ve dolayısıyla mutlu olacağı varsayımında bulunmaktadır. Tamamlama kuramına göre zıt olanı isteme veya tercih etme sadece sosyoekonomik durum için değil fiziki durum için de geçerli olabilir. Mesela kısa boylular uzun boylulara ilgi duyabilir. Ancak Akpınar'ın Eastwick ve Finkel'den aktardığına göre tamamlama teorisinde güzellik ve yakışıklılık söz konusu olduğunda bu yaklaşım biraz sarsıntıya uğramaktadır. Kadının daha çekici olduğu evliliklerde eşlerin her ikisi de daha olumlu tutum ve davranışlar sergilerken kocanın daha yakışıklı olduğu durumlarda ise her iki eş de daha olumsuz davranmaktadır.

Bu sebeple ilişkinin başında çekicilik önemli bir role sahip olmakla birlikte evliliğin genelinde daha az etkili olabilmektedir (Akpınar, 2019: 167).

Kısacası zıt özellikler veya tamamlama kuramına göre, evlilikte eş tercihi, bireyin kendisinde bulunmayan veya kendisiyle zıt özelliklere sahip biriyle yapılacak evliliğin daha isabetli olacağı inancına dayanmaktadır.

Eş seçmeye yönelik benzerlik kuramı ile zıtlık kuramının görüşleri birlikte değerlendirildiğinde benzerlik kuramına göre bu yaklaşım daha başarılı, mutlu ve sürdürülebilir evliliklere yol açar. Evlilikte uyumun önemli olduğu, uyumun da daha çok benzerlikten kaynaklandığı, benzerliğin ilişkileri yormayacağı, birlikte yaşamı kolaylaştıracağı yönünde eş seçimi ile ilgili yapılan çalışmalar arasında çok sayıda kanıtın var olduğu ifade edilmiştir (Eckland, 1982: 20). Aşk evliliklerinde zıtlıkların birbirini çektiği ifadesi geçerli olabilir ama araştırmalar benzerlerin bulunduğu evliliklerin daha başarılı olduğunu göstermektedir (Akpınar, 2019: 168). Benzerlikler dikkate alınarak yapılan hem nitel hem de nicel çalışmalar, aşk evliliklerinde (love marriages) zamanla aşkın ve sevginin azalabileceği, görücü usulü (arranged marriages) evliliklerde ise aşkın ve sevginin zamanla büyüyebileceği yönündeki bulguları doğrulamaktadır (Epstein, Pandit ve Thakar, 2013: 354). Kısacası görücü usulü ile yapılan evliliklerin, ortak özelliklere ve uyuma dayandığı için aşk evliliklerinden daha fazla başarı şansının olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Eş Seçiminde Denklik-Uyum

Mutlu bir evlilik yaşantısı, eşlerin birbirine ne kadar uygun olduklarıyla doğrudan ilişkilidir. Ailenin huzurlu olmasının ilk koşulu eşler arasındaki uyum ve anlaşmadır denebilir. Uyumlu beraberliklerin hayatı kolaylaştıracağına, güzelleştirip zenginleştireceğine, eş seçerken kişilerin benzer yönlerinin çok olmasının, evliliğin başarı şansını artıracığına inanılır. Eşler arasındaki benzerlikler evlilik hayatını kolaylaştıracağı gibi farklılıklar da zorlaştırabilir. Bu yüzden evlilikte ekonomik durum, dinî inanç, ırk, eğitim, yaş, karakter, değerler gibi özellikler açısından eşlerin önemli ölçüde birbirlerine yakın ve benzer olmaları istenir. Eş seçiminde fiziksel güzellik ve çekicilik önemli bir etkidir. Güzelliğe önem vermek hem insan doğasının hem de toplumsal beklentilerin bir sonucudur ama bunun dışındaki özellikler de önemlidir, hatta belki de daha önemlidir.

Başığit ve Ülgen (2024: 28-29) eş seçiminde aranan özelliklere yönelik yapılan 10 çalışmayı incelemiş ve bu inceleme sonucunda birçok kriter benzer çıkmıştır. Söz konusu 10 çalışmada bahsedilen temel özellikler şunlardır:

kişilik, dinî inanç, fiziksel çekicilik, aynı ırk, aile uyumu, eğitim düzeyi, siyasi görüş, aşk, mantık, kültür, güven, saygı, anlayış, sadakat, meslek, kariyer, oterite dağılımı, ekonomik durum, alkol, sigara, madde kullanımı. Eş seçiminde aranan özelliklerin büyük oranı uyum ve denklik gerektiren özelliklerdir. Eşler arasında denkleğin bulunmaması boşanmanın nedenlerindedir. Evlilikte eşler denk olmadığında veya eşitsizliklerin çok olması durumunda eşler arasında sorunlar çıkmaya başlamakta, bunlar da boşanmayla sonuçlanabilmektedir (Kaya, Tan Eren, 2020: 716). Boşanma ve evlilik yöntemi ile ilgili çalışmalar da denklik ve benzeşim konusuna vurgu yapmaktadır. Tanıştırma veya görücü usulü görüşerek evlenenlerin temelinde benzeşim ve denklik vardır. İki insanın birbirine uygun olmasından hareket edilir. Birbirine uygun ve uyumlu olacağı düşünülen kişilerin evliliklerinin genellikle devam ettiği, birlikteliğin uzun süreli ve kesintisiz sürdüğü ancak sosyal medya aracılığı ile yapılan evliliklerin çoğunlukla boşanma ile neticelendiği belirtilmektedir (Kaya, 2024:87).

Bireyin sahip olduğu özelliklerin bir kısmı fiziksel özellikleri ve yetenekleri gibi verili; bir kısmı ise eğitimi ve mesleği gibi sonradan edinilen özelliklerdir. Din gibi bazı özellikler de vardır ki tam olarak ne verili ne de edinilen özelliğe girer. Dolayısıyla insanın özelliklerini tam olarak sınıflamak zordur. Biz bu çalışmada eş seçiminde bireylerin sahip olduğu bazı özellikleri, kriterleri genel bir sınıflama ile iki kategori altında ele alacağız: 1. Bireysel özellikler; bununla kişinin fiziksel görünümü, yaşı, kişilik yapısı (esprili, şakacı, güler yüzlü olması gibi), ahlaki/karakter yapısı (nezaket, güven, anlayış, sadakat gibi), alışkanlıkları (kumar, alkol, uyuşturucu madde gibi) kastedilmektedir. 2. Sosyal özellikler; bununla da dinî görüş, soy, ekonomik/maddi durum, ırk, etnik yapı, eğitim düzeyi, siyasi görüş, kültür, kariyer gibi özellikler amaçlanmaktadır.

Bireysel Özelliklerde Denklik

Eşler arası uyumda sorun oluşturabilecek bireysel özellikler arasında en çok vurgu yapılan üç özellik dikkati çeker: fizik, yaş ve yaşam tarzı/ahlak/karakter.

Fiziksel Uyum

Evlenilecek kişinin boyu, kilosu, ten ve göz rengi gibi özellikler fiziksel özellikleri yani dış görünüşleridir (Yılmaz, 2024: 18). Bireyler genel olarak ilk başta dış görünüşten, fiziksel özelliklerden etkilenebilmektedir. Çekici bir kadın veya yakışıklı bir erkek olmak karşı cinsle etkileşime geçip geçmemede önemli olabilir. Bir erkek güzel bir kadını, bir kadın yakışıklı bir erkeği eş olarak isteyebilir. Çekici ve güzel olmayan bir kadınla yakışıklı bir erkeğin veya tam tersi durumdakilerin evliliklerinde uyum nasıl olur? Daha önce de

belirtildiği gibi Akpınar'ın Eastwick ve Finkel'den aktardığına göre bu durum kadın ve erkeğe göre farklılık gösterir. Kadının daha çekici ve güzel olması hâlinde eşlerin uyumunda sorun olmamakta ancak kocanın daha yakışıklı olması hâlinde her iki eş de bundan olumsuz etkilenmektedir (Akpınar, 2019: 167). Yani cinsiyete göre fiziksel uyumda etkilenme farklılaşmaktadır.

Evlilikte fiziksel uyumun etkisi ile ilgili kesin bir ifade kullanılamasa da eş seçiminde fiziksel uyumun arandığı görülmektedir. Mesela yapılan bir araştırmada tüm katılımcıların yarısından fazlası eş olarak seçecekleri kimse- nin fiziki özelliklerinin ve çekiciliğinin en az kendilerinininki kadar olmasını tercih etmişlerdir. Ayrıca erkekler, kadınlardan daha çok fiziki özelliğe önem verdiklerini belirtmişlerdir (Dursun Durmazkul: 1991:46).

Yaş Uyumu

Yaş, eş seçiminde önemli kriterler arasındadır. Yaşın, kadının doğurganlığı ve erkeğin aile sorumluluğu alacak olgunluğa ve niteliğe ulaşması ile ilgisi kurulur. Bununla bağlantılı olarak çalışmalarda kadınların genellikle kendi yaşlarında veya daha büyük birisini eş olarak tercih ettikleri, erkeklerin ise kendilerinden daha genç eşleri tercih ettikleri belirtilmiştir (Usluoğlu, Atıcı, Avcıbay-Vurgeç, 2015: 1486). Araştırmalar da bu argümanı destekler nitelik- tedir. Yapılan bir araştırmaya göre, kadınların evlenecekleri erkek tercihinde erkeğin yaşının kendilerininkinden büyük veya kendileriyle aynı olması, ön- celikli seçenekler arasındadır. Erkekler için ise kendi yaşlarında veya daha genç yaşta kadınlar tercih sebebidir (Dursun Durmazkul, 1991: 33). Kadınların ev- lilik tercihleri üzerine yapılan bir araştırmada ise katılımcıların çoğunluğunun evlenmek istediği kişiyle arasında yaş farkının bulunması ve bu farkın da 2 ile 10 yaş arasında olması gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır (Usluoğlu, Atıcı, Avcıbay-Vurgeç, 2015: 1489).

Evlilik uyumu üzerine 413 evli kişi ve onların eşleri ile nicel bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada çiftlerin yaş farkları, “aynı yaşta olanlar”, “1-3 yaş fark olanlar”, “4-6 yaş fark olanlar”, “7-9 yaş fark olanlar” ve “10 yaş ve üzeri fark olanlar” şeklinde kategorileştirilmiştir. Yaş farkının evlilik uyumu ile ilgisine yönelik elde edilen bulgulara göre, hem kadın hem de erkeklerde en yüksek evlilik uyum puan ortalaması “aynı yaşta” olan gruptadır (kadın: 112.03; erkek: 111.97); bu grubu sırasıyla aralarında “1-3” (kadın: 108.09; erkek: 111.01), “4-6” (kadın: 97.29; erkek: 101.66), “10 ve üzeri” (kadın: 88.0; erkek: 87.06) ve “7-9” (kadın: 83.97; erkek: 86.83) yaş farkı olanlar takip etmektedir (Şener, Terzioğlu, 2002: 43). Araştırmanın bulgusuna göre, eşlerden gerek kadın gerekse erkeklerde genel bir eğilim olarak, aradaki yaş farkı arttıkça evlilik

uyum puan ortalamaları azalmaktadır (Şener, Terzioğlu, 2002: 2002: 129).

Sonuç olarak yaşın ve yaş farkının evlilik uyumu için zorunlu bir faktör olduğu iddia edilmese de önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Yaşam Tarzı - Ahlak - Karakter Uyumu

Ahlak, karakter teorilerine girmeden önce burada yaşam tarzı, ahlak ve karakter kavramları ile kastedilenin kişinin bir durum karşısındaki hissi, davranışı ve tutumu olduğu belirtilmelidir. Kişinin karakteri ahlakı ve değerlerini yansıtır ve bu da yaşam tarzında etkilidir. Mesela yalancılık bir karakter aynı zamanda ahlaki bir özellik olabilir. Bu özellik kişinin günlük yaşam tarzına da sirayet eder. Eşlerin taşıdıkları bu tip özellikler birbirinden farklı olabilir. Birbirinden farklı karakterlere, yaşam tarzına sahip olan eşlerin anlaşmalarında güçlükler yaşanır (Kasapoğlu, 2007: 151), uyum sorunu oluşur.

Yaşam tarzı içine ahlaki nitelik de girer. Çalmaya, iffetsiz yaşamaya, gayriahlaki tutuma aldırmayan bir eş ile karşı tutum sergileyen ve hassasiyeti olan bir eş arasında çatışma çıkması büyük bir olasılıktır. Eşler arasındaki bu tür uyumsuzluk büyük ihtimalle boşanma ile sonuçlanacaktır. Nitekim Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması'nda, görüşülen her dört bireyden biri yaşam tarzlarındaki farklılıklar gerekçesiyle boşandıklarını belirtmiştir (TBNA, 2014: 88).

Bireysel özellikler içerisinde kanaatimizce eş seçiminde uyum konusunda en fazla dikkate alınması gereken özellik ahlak ve karakter özelliğidir. Zira fiziksel özellik ve yaş baştan bilinerek ve kabul edilerek evlilik ilişkisine adım atılmaktadır. Ancak yaşam tarzı ve karakter özelliği dikkate alınmadığında evlilik süresince sorunlar oluşacaktır. Unutulmamalıdır ki karakter kolay değişebilen bir özellik değildir. Bu gerçek, atasözünde "Can çıkar, huy çıkmaz." ifadesi ile vurgulanmıştır.

Sosyal Özelliklerde Denklik

Mutlu ve huzurlu bir aile için eşler arası çatışmaların az olduğu bir yaşam önemlidir. Evlilik uyumu, eşlerin denklik duygusuna sahip olması, düşünsel ve bedensel yakınlık geliştirmesi ile gerçekleşebilir. Bu uyum, çatışmaların azalması, eşlerin karşılıklı olarak evlilik ilişkisinden memnun olması, mutluluğun artması ile gerçekleşir (Yalçın, 2014: 251). Evlenmeyi düşünen kadının ve erkeğin uyumlu bir evlilik için çatışmayı azaltıcı özellikleri göz önüne alması gerekir. Eşler arası uyumda etkili olan ve sosyal yaşama da yansıyan aşağıda yer verilen özellikler bu kapsamda önemi haizdir.

Dinî İnançta Uyum

Dinî inanç kişinin günlük yaşamına ve sosyal ilişkilerine etkide bulunur. Bununla birlikte kişinin manevi dünyasına hitap eder. Bu nedenle kişinin dine olan yakınlığı veya uzaklığı eş seçiminde bir kriter olarak karşımıza çıkar. Eşlerin dine olan mesafesi, dindarlık durumları, aynı dinden hatta mezhepten olmaları evlilik uyumunda önemli bir unsurdur. Yapılan araştırmalar aynı dinden/mezhepten olmanın eş seçiminde sayılan kriterler arasında yer aldığını ve dinin eş seçiminde tercih kriterleri olma durumunun kadınlarda erkeklerden daha önemli olduğunu göstermektedir (Yatkin, 2021: 52; Yılmaz, 2024: 60).

Eşlerin inanç farklılığının (birinin ateist veya dinî duyguları zayıf, diğerrinin dindar olması yahut birinin bir dine diğerrinin başka bir dine inanması gibi) aralarında çatışmaya, iletişim kopukluğuna sebep olması muhtemel bir durumdur. Hatta birisinin kendi inanç durumu diğerrini üzerinde baskı unsuru olabilir. Bütün bu durumlar eşler arası iletişimi ve evlilik uyumunu olumsuz etkileyebilir.

Eğer kişi bir dine inanıyorsa aynı dine inanan birisiyle evlenmesi hâlinde evlilikleri daha uyumlu, dinin gereklerine uyma, yasaklarından kaçınma gerektiren iletişimleri ve paylaşımları daha çatışmasız olacak, ortak paylaşımları artacaktır. Dinî görüş ve yaşam farklılığı kesin bir şekilde çatışma doğurur ve boşanmaya götürür denilemez belki ancak ciddi bir risk içereceği söylenebilir. Genel olarak din farklılıklarının aile hayatında huzursuzluk yaratan faktörlerden biri olduğu, bunun boşanmalara sebebiyet verdiği bilinen bir gerçektir (Akıncı, 2012: 258). Din uyumunun önemli olduğu hususu eş seçimine yönelik yapılan çalışmalarda da ortaya konulmaktadır. Doğan'ın çalışmasında da "dinî konularda uyumlu olmanın evliliğin devamı için önemli" olduğu ortaya çıkmıştır (Şahin, 2016: 1007).

İki akademik çalışmayı karşılaştırarak dinin ülkemizde eş seçiminde bir kriter olmaya devam ettiğini göstermek mümkündür: 1991 yılında Dursun Durmazkul'un yaptığı çalışmada öğrencilerin %49'u, evlenecekleri kişinin "dinî inancının kendisinininki ile aynı" olması yönünde tercih belirtmiştir. Bu yöndeki tercihte kızların oranı %60, erkeklerin oranı ise %38 olmuştur. Bu durumda cinsiyet ile eş olarak seçilecek kimsenin dinî inancı birbiri ile bağımlı bulunmuştur (1991: 44). Bu çalışmadan 28 yıl sonra yapılan bir başka çalışmada, Bağ'ın bulgusu, dinî uyumun öğrenciler arasında eş seçiminde hâlâ önemli bir kriter olduğunu göstermektedir. Söz konusu çalışmada, araştırmaya katılan öğrencilerin, evlenmeyi düşündükleri kişinin dinî inançları ile ilgili

tercihleri yer almaktadır. Araştırmaya katılan kadın öğrencilerin %80.5'i, erkek öğrencilerin %69'u, eş adaylarının dinî inançlarının kendisi ile aynı olmasını, yani dinî inançlarının uyumlu olmasını önemsediklerini ifade etmiştir (2019: 52). Her iki çalışmada da kadınlar için dinî inanç uyumu erkeklerden daha yüksek görülmektedir.

Dinî konulardaki uyumsuzluk evlilikte huzursuzluğa ve devamında da boşanmalara neden olmaktadır. Demir'in Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kuruluna gelen boşanma ile ilgili sorular üzerine yaptığı çalışmada "dindarlık ve dine bakışın" boşanma sebepleri arasında yer aldığı tespit edilmiştir (2018: 69). Eşlerin birbirlerinin dinî inançlarına veya mezhep farklılıklarına göstermesi gereken saygının yitirilmesi, boşanmalarına yol açmaktadır (Ünal, 2016:17-18).

Dinî inanç yönünden uyum, İslam dini açısından da önemli bir evlilik kriteridir. Kur'an'da Bakara Suresi'nin 221. ayetinde inanan biri ile inanmayan ve Allah'a ortak koşan bir kimsenin evlenmemesi gerektiği açıkça vurgulanmıştır. Hatta insanın zafiyeti dikkate alınarak inanan kimsenin (fiziksel görünümü) hoşuna gitse bile inanmayan birisi ile evlenmemesi konusunda uyarıda bulunulmuştur. Bu ayetin bir Müslüman'ın Allah'a inanmayan çekici ve güzel bir kadınla evlenmek için Hz. Peygamber'den izin istemesi üzerine indiği söylenmektedir (Kasapoğlu, 2007: 143). Aile hayatının en önemli unsurlarından birisi çocuktur. Çocuğun hangi inanca göre yetiştirileceği, inanan ve inanmayan bireylerden oluşan evliliklerde çatışma sebeplerinden birisi olacaktır. Bu nedenle eş seçiminde dinî inancın benzeşimi önemlidir.

Sosyo-Politik Görüşte Uyum

Bu başlık ile siyasi görüş, ideoloji ve düşünce uyumu kastedilmektedir. Değil birlikte ömür geçirmek düşünülen eşin seçiminde, arkadaşların seçiminde ve arkadaşlığın sürdürülmesinde bile siyasi görüşün, dünyaya bakışın belirleyici olduğu görülmektedir (Tan, 2019: 167). Çünkü tıpkı din konusunda olduğu gibi siyasi tercihin ve ideolojik tutumun günlük yaşama etki eden yönleri bulunmaktadır.

Evlilikte paylaşmak, ortak yönler bulmak, hayata aynı pencereden bakmak çatışmayı azaltır, evlilik uyumunu kolaylaştırır. Siyasi ve ideolojik görüş farkı zihinlerde kalmaz, bunun hayata yansımaları olacaktır. Çocukların nasıl yetiştirileceği, ailedeki ekonomik kaynakların nereye ve nasıl harcanacağı, kimlerle ailece arkadaş olunacağı, aile için kullanılacak zaman tercihi gibi konularda söz konusu görüş farklılıkları çatışmalara sebep olabilecektir. Siyasi ve ideolojik

fikirlerin çatışmasının evlilik ilişkilerini güçlendireceğine yönelik bir kanıt yoktur. Buna karşın evlilik ilişkilerini zayıflatması ve boşanmaya sebep olması muhtemeldir. Nitekim bu konuda örnek olaylar vardır. Aynı partiye oy verme sebebiyle boşanan çift görülmemiştir. Ama eşlerin farklı partiye oy vermesinden dolayı bunu bir anlaşmayı bozma, ihanete uğrama gibi hissedip boşananlar görülmüştür. Ayrıca Amerika’da, her on kişiden birinin (%11) siyasi görüş ayrılıkları nedeniyle ilişkilerini bitirdiği ifade edilmektedir (Goldberg, 2022).

Yapılan araştırmalar farklı oranlarda da olsa kadınlar ve erkeklerde siyasi görüş farklılığının, farklı partiye oy vermenin ilişkileri olumsuz etkileyeceğini göstermektedir. Yine araştırmalara göre kadınlar erkeklere oranla seçecekleri eşin siyasi ve ideolojik görüşleri açısından kendilerine daha yakın olmasını istemektedir (Dursun Durmazkul, 1991: 43; Bağ, 2019: 52, *Milliyet* 2015). Netice itibarıyla, eş ile siyasi ve ideolojik görüşlerde fikir ayrılığına düşmek ve bu yüzden tartışmaya girmek kesin olarak mutsuz evliliklere ve boşanmalara sebep olacağı söylenemezse de genellikle ilişkilerin ve evliliklerin istikrarı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Devamlı çatışmaya neden olan siyasi anlaşmazlıkların genellikle boşanmaya yol açtığı görülmüştür (Goldberg, 2022).

Eğitimde Uyum

Bireylerin eş seçiminde aradığı kriterlerden biri de eğitim düzeyi denkliğidir. Yapılan çalışmalar eşlerin eğitim düzeylerinin aynı veya yakın olmasının evlilik uyumunu artırmaya katkı sağladığını göstermektedir. Eğitimin denk olması, ailelerde aile içi roller ve sorumlulukların paylaşılmasının daha fazla olmasını sağlamakta, bunun sonucu olarak eşlerin her ikisinde de evlilik memnuniyeti artmaktadır. Eşlerin benzer eğitim düzeylerine sahip olması ile eğitim farklılığından kaynaklı huzursuzluklar oluşmamakta, eğitim denkliği bireylerin birbirleriyle uyumuna, yakınlığına, kültürel denkliğine ve diğer denkliklerine de olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Yalçın, 2014: 256; Sakarya, Dilmaç, 2020: 9).

Bilişsel benzerlik, anlama ve algılama ile ilgilidir ve bunun da eğitimle alakası vardır. Yalçın’ın Spanier ve arkadaşlarından aktardığına göre bilişsel benzerlik, evlilik doyumu ve uyumunu artırmayı desteklemektedir (Yalçın, 2014: 251).

Sosyoekonomik Uyum

Sosyoekonomik ifadesi ile kadın ve erkeğin toplumsal konumları, yaşam geçmişi, ekonomik düzeyi kastedilmektedir. Çocuk esirgeme kurumunda yetişmiş çocuklar bu konuyu açıklamak için iyi bir örnek oluşturabilir. Bu çocuklar, ekonomik durumları, yetiştikleri ortam ve toplum içinde gördükleri

tutumlar açısından, normal bir aile ortamında yetişmiş çocuklardan farklılık göstermektedir. Topgül'ün bu konu ile ilgili araştırması, evlilikte denklik bağlamında örnek bir çalışma olarak gösterilebilir. Söz konusu araştırma kadın veya erkeğin sahip olduğu sosyoekonomik özelliklerin eş seçiminde önemli bir kriter olduğunu/olması gerektiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Topgül çalışmasında çocuk esirgeme kurumu yurtlarında yetişmiş kişilerin eş seçimini konu olarak ele almıştır. Araştırmaya katılanlar eş olarak ya kendisine benzer biçimde kurum bakımı deneyimi olan bir kişiyi seçtiklerini ya da seçmek istediklerini bildirmişlerdir. Hatta kendilerine yakın sosyal gruplardan ancak kurum dışı ailelerde yetişmiş kişileri eş seçenler, tekrar evlenmeleri muhtemel olduğunda “kendim gibi” diye tanımladıkları, kurum bakımı geçmişli olan kişilerle evlenmek istediklerini belirtmişlerdir. Zira evliliklerinde sosyoekonomik ve kültürel alt grupta olmalarının yarattığı uyumsuzluk ile karşılaştıklarını dile getirmişlerdir (2023: 141). Bu araştırmadan çıkan sonuç eş seçiminde aynı sosyoekonomik geçmişe sahip olan kişilerin evliliklerinde daha mutlu oldukları, böyle yapmayanların (kendisi kurumda büyümüş olan ve normal aile şartları içinde yetişmiş kişi ile evlenenlerin) ise evliliklerinden memnun olmadıkları, yeniden evlenme imkânına sahip olsalar “kendileri gibi” bir eş seçimi yapmak isteyecekleridir.

Yapılan araştırmalara göre eş seçiminde sosyoekonomik farklılığa bakış, cinsiyete göre değişim göstermektedir. Dursun Durmazkul'un çalışmasında cinsiyet ile eş olarak seçilecek kimsenin ekonomik durumu arasında önemli düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Kadınlar (%41) eş olarak seçecekleri kimsenin ekonomik durumunun kendilerinininkinden daha iyi olmasını erkeklere (%13) göre daha yüksek oranda tercih etmişlerdir. Erkekler (%54) ise daha çok evlenecekleri kimsenin ekonomik durumunun kendilerinininki kadar olmasını istemişlerdir (1991: 47). Bağ'ın çalışmasında da eş adaylarının sosyoekonomik durumunu erkekler kadınlardan daha az önemsemektedir. Kadınların tamamına yakınının evlenecekleri erkeğin ekonomik durumunun kendi seviyelerinden daha iyi olmasını istedikleri ortaya çıkmıştır (Bağ, 2019: 61). Araştırma sonuçlarına göre kadınlar eş adayının sosyoekonomik durumunun kendilerinden iyi olmasını istemektedir. Aslında bu sonuç İslam'da özellikle erkeğin kadına denk olması prensibi ile de uyusmaktadır. Zira erkeğin sosyoekonomik özellikler itibarıyla kadından daha alt düzeyde olması hâlinde uyumsuzluk daha derin yaşanmaktadır. Erkeklik sosyolojisi açısından bu durum psikososyal bir vaka olarak görülebilir.

Sonuç olarak eşlerin sosyoekonomik düzey farkı mutlak boşanma ve uyumsuzluk ile neticelenmese de fark büyük olduğunda evlilik uyumunun güçleşeceği, evliliği sürdürmek için normalin üzerinde çaba sarf etmek gerekeceği söylenebilir.

Etnik ve Kültürel Uyum

Bazen aynı anlama geldiği sanılsa da ırk ve etnik köken kavramlarının arasında fark vardır. Irk kişinin ten rengi, göz ve yüz yapısı gibi safi genetik ve fiziksel özellikleri içerir. Bir Çinli ile Ukraynalı veya bir İngiliz ile Sudanlı arasındaki fiziksel farkı ifade eder. Etnik yapı ise dil, din, kültür, tarih, coğrafya gibi ortak özellikleri ifade eder. Ayrıca ırkı da içerebilir. Aynı ırktan olup aynı etnik yapıya sahip olunacağı gibi aynı ırktan ancak farklı etnik yapıya da sahip olunabilir. Mesela Gagavuz Türkleri ile Türkiye Türkleri aynı ırksal özelliklere sahip olmakla birlikte coğrafyaları, dinleri, dilleri farklı olduğundan farklı etnik yapıları vardır.

Modern çağda hızlı ulaşım ve iletişimle toplumlar artık kültürel açıdan çoğuldur. Yaşadığımız bölgede farklı etnik kökene sahip kişilerle karşılaşmak, çalışmak olası bir durumdur. Hatta bu kimselerin evlenmeleri de söz konusudur. Tabakçı ve Parlar, yaptıkları araştırmada farklı etnik kökenden gelen bireylerin çeşitli demografik özelliklere göre evlilik uyumlarının farklılık gösterdiği; ancak sonuç olarak bu bireylerin evlilik uyumlarının olumlu olduğu bulgusuna ulaşmıştır (2018: 57). Fakat başka araştırmalar bu sonucu destekler nitelikte değildir. Etnik yapısı aynı bile olsa iki farklı ailede büyüyen ve biyolojik, psikolojik yapıları farklı kadın ve erkeğin evlilik çatısı altında birlikte yaşamaya uyum sağlaması fazladan bir çaba gerektirir. Buna bir de etnik kültürel farklılığa uyum eklenince gösterilecek çaba katlanmaktadır. Etnik yapısı farklı evli 35 kişi ile yapılan bir çalışmada bu kişilerin evlilik sonrasında yeni bir kültüre uyum noktasında bazı sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir (Ersoy Çelik, 2020: 92). Bu kişilerin giyim tarzı, harcama alışkanlıkları, ön yargılar, kendi kültürünü yaşama gibi alanlarda çatışmalar yaşadıkları, ayrıca dinî inanç konusunda da çatışma yaşayanların olduğu, bazı kişilerin kendi dinlerini benimseme konusunda eşlerine telkinde bulunduğu hatta baskıcı bir tavır sergilediği tespit edilmiştir (Ersoy Çelik, 2020: 87, 88).

Bu konuda yapılan bir başka çalışmada etnik yapıları farklı, kültürler arası evlilik yapan kişilerin farklı kültürlerden oluşan evlilik uyumları üzerinde doğrudan olumlu bir etki oluşturmadığı bilakis bu farklılığın evliliklerde daha fazla çatışmaya yol açtığı belirtilmiştir. Özellikle etnik marjinalleşmenin evlilik

çatışmasına neden olduğu, çatışmanın ise evlilik uyumunu olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır (Deniz, 2019: iv). Bu çalışmada kadın katılımcıların erkeklere göre, genç yaşta evlenenlerin orta yaş ve üzerine göre uyumu daha iyidir. Gelir durumu düştükçe de uyum azalır çatışma artmaktadır (Deniz, 2019: 63, 64). Zira evlilikte etnik uyuma bir de ekonomik zorluk eklenince uyumsuzluk derecesi yükselmektedir.

Sonuç olarak eş seçiminde bireyin ait olduğu etnik köken ve kültür etkili olabilmektedir. Kişiler benzer ırk, kültür ve etnik kökene sahip olmakla daha uyumlu bir evlilik yapacakları düşüncesi ile benzer özellikteki kimseleri tercih etmektedir (Doğru Gülçiçek, 2019). Eşlerin benzer özellikte olmaları birbirlerine uyum sağlamalarında ve birbirlerini kolayca anlayabilmelerinde pozitif katkı sunacaktır.

Evlilikte eşler arası denlikle ilgili olarak netice itibarıyla yetiştirilme tarzları, yetiştikleri kültür ortamı, eğitim düzeyleri, zenginlik, soy gibi bireysel ve sosyal özelliklerin uyumuna bütüncül bir şekilde bakmak ve değerlendirmek gerektiği söylenebilir. Elbette iki tarafın birbirine yüzde yüz denk olması gibi bir durum mümkün değildir. Söz konusu denliğin yüzde 70-80 oranında olmasını yeterli görmek gerekir (Tarhan, 2023: 152). Bunun tam tersi bir durumda ise evlenecek adayları evlilikte yoğun bir çatışmanın beklediği söylenebilir.

Sonuç

Günümüzde evlenmek her zamankinden daha zor olmaya başlamıştır. Gerek boşanma oranlarındaki artış gerek bireysel yaşamın cazibesi evlenme yaşındaki birçok gencin evliliğe mesafeli durmasına yol açmaktadır. Gençler evlenip mutlu olamamaktan, bekârlık günlerini aramaktan korkuyorlar. Bu da evlenme yaşının yükselmesine neden oluyor. Evlilik ve doğal olarak da nüfus oranları düşüyor. Nüfus oranının düşmesi ise bir toplum için tehlike çanlarının çalması anlamına gelmektedir. Toplum nüfus seviyesini koruyabilmek için o toplumda yaşayan bir kadının yaşamı boyunca dünyaya getirmesi gereken çocuk sayısının 2,1 olması gerekir. Oysa TÜİK'in 2023 verilerine göre doğurganlık hızı, yani Türkiye'de bir kadının yaşamı boyunca dünyaya getirdiği ortalama çocuk sayısı 1,51'e düşmüştür. Bu durum nüfus seviyesinin korunamadığı ve aynı zamanda nüfusun yaşlandığı anlamına gelmektedir.

Çocuk sayısını artırabilmenin en güvenli yolu sürdürülebilir evlilik sayısını artırmaktan geçmektedir. Bu da dikkati evliliklere ve ondan da önce mutlu bir evlilik için eş adayında aranacak kriterlerin neler olması, eş seçiminde nasıl

bir yolun izlenmesi gerektiğine çekmektedir. Mutlu bir evlilik için aşk evliliği mi yoksa mantık evliliği mi yapılmalı, eş seçiminde görücü usulü mü yoksa severek evlilik yöntemi mi izlenmeli, uyumlu bir evlilik için eşlerin hangi özelliklere sahip olması gerektiği gibi çeşitli sorular gündeme getirilmekte ve konuyla ilgili kuramlar ileri sürülmektedir. Eş seçimine yönelik bu kuramlardan ikisi zıt-tamamlayan özellikler kuramı ile benzer-ortak özellikler kuramıdır. Zıt özellikler kuramının beklentisi eşlerin birbirini tamamlayacağı yönündedir. Ancak burada zıtlığın boyutları ve alanları önemlidir. Kabul edilebilir, eksikleri tamamlayan ve çatışmaya yol açmayan zıtlık, evliliğin sürdürülmesine katkı sağlayabilir ve sorun teşkil etmeyebilir. Ancak zıtlığın boyutu arttıkça çatışmanın boyutu dolayısıyla boşanma ihtimali de artacaktır.

Evlilik cinsiyeti farklı, fiziksel ve ruhsal özelliği ve buna bağlı olarak ihtiyaçları farklı iki insanın birlikteliğinden oluşur. Bu iki insanın bire bir birbiri ile benzeşmesi mümkün olmayacağına göre eşlerin mutlaka farklılıkları veya zıtlıkları olacaktır. Ancak eş seçiminde benzerliklerin zıtlıklardan daha fazla olması sürdürülebilir evlilikler için önem taşır. Yukarıda örnekleriyle ele alındığı üzere boşanma ve eş seçimine yönelik çalışmalara bakıldığında eşlerin benzeşliklerinin anlaşmazlık ve boşanmalara neden olduğuna dair bulgular yerine bunun tam tersi verilere rastlanmaktadır. Eşlerin birbiriyle uyuşmayan yaşam tarzları, siyasi düşünce, dinî pratikler gibi hususlardaki ayrışma veya zıtlıkları boşanma ile sonuçlanacak çatışmalar doğurabilmektedir.

Cinsiyet ve denklik konusuna bakıldığında denkliğin özellikle kadınlar için daha hassasiyet içerdiği fark edilmektedir. Klasik İslam hukukçularının da özellikle erkeğin kadına denk olması üzerinde durmaları bu açıdan anlamlıdır. İslam hukukçularının ekonomik durum, dindarlık, meslek, iffet/ahlak, zihinsel ve fiziksel sağlık gibi kriterler açısından erkeğin evleneceği kadına denk olmasının önemine dikkat çekmiş olmaları günümüzdeki araştırma sonuçları ile de uyumluluk arz etmektedir.

Toplumumuzda çoğunluğun inancını oluşturan İslam dini, geleneklerimiz, konu ile ilgili yapılan araştırmalar ve sosyal gözlemler evlilik uyumu için eş seçiminde denkliğin aranması hususunda evlenmeyi düşünenlere önemli bir rehber niteliğindedir. Evlenecek birey kendisi ile belli açılardan farklılık taşıyan (örneğin birisi teorik zekâyâ, diğeri pratik zekâyâ sahip, birisi aceleci iken diğeri sakin, farklı hobileri olan) birisi ile evlendiğinde bu durum uyum sorunu oluşturmayabilir. Bilakis tamamlayıcı etki yaratıp evliliği zenginleştirebilir. Ancak kişinin kırmızı çizgisi olan, kendisi için önemli ve vazgeçilmez noktalarda zıtlık gösteren bir eş adayı ile yapacağı evliliğin çatışma doğura-

çağına kesin gözü ile bakılabilir. Bu nedenle kişinin kendini iyi tanıması ve çatışma doğuracak özellikler konusunda eş seçiminde özenli hareket etmesi uyumlu bir beraberlik için gereklidir.

Öte yandan eş uyumunun önemli ölçüde sağlandığı her evliliğin mutlaka mutlulukla sonuçlanacağı iddia edilemez. Ancak eşler arası uyumun çatışmayı azaltacağı, çıkabilecek sorunların çözümünü kolaylaştıracağı, evliliğin sürekliliğini güçlendireceği söylenebilir. Sonuç itibarıyla iki insanın birbiri ile her yönden uyuşması mümkün olmasa da uyuşma oranının yüksekliği evliliğe olumlu anlamda katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel (1992). el-Müsned. İstanbul: Çağın Yayınları.
- Akıcı, Hacer (2012). Türkiye’de boşanmanın dini ve psiko-sosyal sebepleri üzerine bir inceleme. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akpınar, Beraat (2019). Farklı teoriler çerçevesinde eş seçimi ve evlilik uyumu konularının incelenmesi. İçinde: Güncel Sosyal Hizmet Çalışmaları. ed. Mehmet Kırloğlu - Hasan Hüseyin Tekin, Ankara: Çizgi Kitabevi (164-172).
- Bağ, Hamza (2019). sosyal hizmet öğrencilerinin eş seçimi ve evliliğe ilişkin tercihleri. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Başyigit, Öznur ve Ülgen, Hanife (2024). Türkiye’de Yapılmış çalışmalar bağlamında eş seçiminde etkili faktörler (2013-2023): Sistematik derleme. Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi, 7(1), 23-42.
- Bener, Muhammet (2011). Dindarlık-eş seçimi ilişkisi (SDÜ örneği). yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (1985). Hukukî İslâmiyye ve ıstılâhâtı fıkhiyye kamusu. İstanbul. Bilmen Yayınevi.
- Çalım, Mehmet (2017). Üniversite öğrencilerinin romantizm ve eş seçimine ilişkin tutumları ile sosyotropik otonomik kişilik özelliklerinin incelenmesi. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Demir, Zekiye (2018). Boşanma ve nedenleri ile ilgili din işleri yüksek kuruluna yöneltilen sorular. Toplum Bilimleri Dergisi, 12 (24), 55-75.
- Deniz, Emine (2019). Kültürlerarası evlilik yapanlarda evlilik yaşamı ve çift uyumunun incelenmesi. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Desûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafе (ts.). Hâşiyetü’-d-desûkî ale’ş-şerhi’l-kebîr. Beyrut: Dâru’l-Fikr.
- Dirik, Mehmet (2015). İslâm aile hukukuna göre evlenmede eşler arasında denklik. İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S 26, s. 229-262.

- Doğan, Şahin (2016). Boşanma nedenlerine yönelik tutumlar: Boşanmayı artırıcı veya engelleyici faktörlere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 991-1011.
- Dursun Durmazkul, Aysel (1991). Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin eş seçim tercihi. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Eckland, Bruce K. (1982) Assortative mating. *Biodemography and Social Biology* 29:1-2, 7-21.
- Efe, Esin (2013). Üniversite öğrencilerinin eş seçme eğilimleri. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Epstein, Robert, Pandit, Mayuri ve Thakar, Mansi (2013). How love emerges in arranged marriages: Two cross-cultural studies. *Journal of Comparative Family Studies* 44(3), 341-360.
- Erbek, Evrim ve Emrem Beştepe, Hülya Akar, Nezi Eradamlar, R. Latif Alpkın (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam* 18 (1): 39-47.
- Ersoy Çelik, Hatice (2020). Kültürlerarası evliliklerde çatışma ve uyum: Alanya örneği. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Goldenber, Jones (2022). <https://www.goldbergjones-or.com/divorce/political-differences-causing-divorce/> (Erişim: 11.02. 2025).
- Görgülü, Ülfet (2020). Ailede din eğitimi. Aile İlmihali, ed. Ülfet Görgülü. Ankara: TDV Yayınları.
- Güvensoy, İpek (2021). The effects of ideal standards and parental approval on mate selection among Turkish emerging adults. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Koç Üniversitesi, İstanbul.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvařakkuddîn Abdull h b. Ahmed (1997). el-Muğnî. Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin-Abdulfettah Muhammed el-Huluv. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd (1992). es-Sünen. Thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem (2004). Lisânü'l-arab. Beyrut: Dâru Sader.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed (2004). Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid. Kahire: Dâru'l-Hadîs.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî (1970). Fethu'l-kadir. Mısır.
- Karabal, Ali İhsan (2024). Improvements on bitswap peer selection based on peer response time. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed (1986). Bedâ'i'ü's-sanâ'i' fi tertibi's-şerâ'i'. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Kasapoğlu, Abdurrahman (2007). İslam'a göre evlilikte eşler arasında uyum sorunu-inanç ve ahlâk uyumu. *Bilimname*, 12(1), 137-161.
- Kaya, Ayhan (2024). Eş seçimi sürecinde dindarlık ve kültür (Adana örneği). yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Kaya, Kamîl, Tan Eren, Gizem (2020). Boşanma ve erken boşanmaların artış nedenleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(9): 708-728.
- Ondaş, Barış (2007). Üniversite öğrencilerinin evlilik ve eş seçimiyle ilgili görüşlerinin incelenmesi. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Palakoğlu, Natali (2024). Culture, ethnicity and mate choice. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Sakarya, Emine & Dilmaç, Bülent (2020). Evli bireylerin evlilik uyum, yaşam memnuniyeti ve yaşam bağlılıkları arasındaki yordayıcı ilişkilerin incelenmesi. NEÜ Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1), 1-11.
- Salımoğlu, Kadir Burak (2022). Şema kimyasının eş seçimindeki rolü ve şema kimyası ölçeğinin geliştirilmesi: Karma yöntemler çalışması. yayımlanmamış doktora tezi, Osman Gazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Serahsi, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed (1993). el-Mebsût. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Şener, Arzu, Terzioğlu Günsel (2002). Ailede eşler arası uyuma etki eden faktörlerin araştırılması, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Şirbîni, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb (1994). Muğni'l-muhtâc ilâ ma rifeti me âni elfâzi'l-Minhâc. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Tabakçı, Zeynep, Parlar, Hanifi (2018). Etnik kökenin evlilik uyumuna etkisi. Academic Platform Journal of Education and Change 1(2), 55-77.
- Tan, Mehmet (2019). Arkadaşlığın sosyolojisi: Değişen arkadaşlık ilişkileri üzerine bir araştırma (Mardin örneği). yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Diyarbakır.
- Tarhan, Nevzat (2023). Aile okulu ve evlilik. İstanbul: Timaş Yayınları.
- TBNA (2014). Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması, Turgut, Mustafa (ed.), Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
- The Annie E. Casey Foundation (2024). <https://www.aecf.org/blog/child-well-being-in-single-parent-families> (Erişim: 26.02.2025).
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa (1992). es-Sünen. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- TMK, 2001. Türk Medeni Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> (Erişim: 23.09.2025).
- Topgül, Tuna Çağlar (2023). Kurum bakımında kalmış yetişkinlerin deneyimleri ve eş seçimi stratejileri. yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tunç, Ecem (2024). Erken yetişkinlik dönemi bireylerinde bağlanma stilleri ile ayrışma-bireyleşmenin eş seçimi ile ilişkisinin incelenmesi. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- TÜİK (2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2023-53784> (Erişim: 26.02.2025).
- TÜİK (2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-Istatistikleri-2023-53707> (Erişim: 26.02.2025).
- Uğun Reyhan (2017). Heteroseksüel çiftlerin bağlanma romantizm ve eş seçimine yönelik tutumlarının çift uyumu ile ilişkisi. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Usluoğlu, Feyruz, Atıcı, Meral & Avcıbay-Vurğaç, Burcu (2015). Kadınların eş seçimleri hakkındaki görüşleri: Nitel bir çalışma. International Journal of Human Sciences 12(2), 1484-1502.

- Ünal, Arzu (2016). Sosyal bir olgu olarak boşanmanın nedenleri ve sonuçları. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Yatkın, Nihat (2010). İslâm'da evlilik ve eş seçiminde dindarlığın tercih edilmesi. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 33, 47-61.
- Yıldırım, İbrahim (2007). Üniversite öğrencilerinin eş seçme kriterleri. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi 3(27), 15-30.
- Yılmaz, Mürşit (2024). Dini tutum ve eş seçimi ilişkisi. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.